МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних робіт з курсу

«ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ. ОЗНАЙОМЧА ПРАКТИКА»

для студентів першого (бакалаврського) рівня навчання
спеціальності 263 «Цивільна безпека», освітня програма
263-01 «Охорона праці»
денної і заочної форми навчання

Затверджено
редакційно-видавничою
радою університету,
протокол №3 від 26.10.2022 р.

Харків
НТУ «ХПІ»
2022

Методичні вказівки до виконання практичних робіт з курсу «Вступ до спеціальності. Ознайомча практика» для студентів першого (бакалаврського) рівня навчання спеціальності 263 «Цивільна безпека», освітня програма 263-01 «Охорона праці» денної і заочної форми навчання / уклад. В. В. Березуцький, О. І. Ільїнська – Харків : НТУ «ХПІ», 2022. – 40 с.

Укладачі: В. В. Березуцький,
О. І. Ільїнська,

Рецензент В. В. Макаренко

Кафедра «Безпека праці та навколишнього середовища»

Вступ

Методичні вказівки призначено для виконання практичних робіт з курсу «Вступ до спеціальності. Ознайомча практика», що вивчається на першому курсі першого (бакалаврського) рівня підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 263 «Цивільна безпека», освітня програма 263-1 «Охорона праці».

Мета дисципліни «Вступ до спеціальності. Ознайомча практика» – забезпечити майбутніх фахівців з охорони праці теоретичними знаннями, необхідними для визначення призначення обраної спеціальності та завдань, щодо вирішення питань створення безпечних і нешкідливих умов праці, проектуванню безпечної техніки та технологічних процесів з урахуванням вимог щодо безпеки праці та менеджменту охорони праці.

Завдання дисципліни ознайомити студента з роботою відділу охорони праці, як профілюючого напряму підготовки та можливого робочого місця випускника; із історію НТУ «ХПІ», шляхом відвідування музею НТУ «ХПІ»; із роботою у науковій бібліотеці НТУ «ХПІ» та правилами користування бібліотекою; із роботою у науково-виробничого центру НТУ «ХПІ».

Результатом практичних робіт з дисципліни «Вступ до фаху. Ознайомча практика» є набуття студентами знань про:

- ✓ основні етапи розвитку науки про захист людини від шкідливого та небезпечного впливу техногенного виробничого середовища;
- ✓ стан охорони праці на сучасному етапі у державі та у світі;
- ✓ концептуальні основи сталого розвитку людського суспільства та право кожної людини на захист свого здоров’я та життя;
- ✓ теоретичні основи системи безпеки людини на виробництві та у державі;

✓ систему підготовки бакалаврів-інспекторів та (магістрів) інженерів із охорони праці та перспективи професійної діяльності.

Згідно навчального плану на практичні роботи з курсу «Вступ до фаху. Ознайомча практика» відводиться 16 навчальних годин (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Розподіл навчальних годин по практичним заняттям з курсу «Вступ до спеціальності. Ознайомча практика»

№ з/п	Назва практичного заняття	Кількість навчальних годин
1	Практичне заняття 1.Знайомство із роботою відділу охорони праці	4
2	Практичне заняття 2.Знайомство із історію НТУ « ХПІ». Відвідування музею НТУ «ХПІ».	2
3	Практичне заняття 3.Знайомство із роботою науково-технічної бібліотеки НТУ «ХПІ».	6
4	Практичне заняття 4. Знайомство із роботою кафедри «Безпека праці та навколишнього середовища» НТУ «ХПІ».	4

Практичне заняття 1
ЗНАЙОМСТВО ІЗ РОБОТОЮ ВІДДІЛУ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Організація служби охорони праці на підприємстві

Досить часто на невеликих підприємствах функції фахівця з охорони праці виконуються за сумісництвом особами без відповідної підготовки або ж таких працівників взагалі немає. У результаті – на підприємстві відсутня необхідна документація з питань охорони праці, наприклад, дозволи на початок (продовження) виконання роботи або експлуатацію об'єктів підвищеної небезпеки, а норми й правила охорони праці ігноруються як керівниками, так і виконавцями. Тому в керівників підприємств виникають проблеми з інспекторами по нагляду за охороною праці.

Крім основної мети – збереження здоров'я і життя працюючого, роботодавець повинен організовувати належну роботу служби охорони праці на підприємстві для того, щоб мінімізувати ризики своєї відповідальності; щоб документація підприємства з питань охорони праці відповідала чинному законодавству і регулярно проводилися інструктажі та відповідне навчання працівників безпечним прийомам праці.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 р. № 2694-XII (далі — Закон № 2694), **охорона праці –** це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності**.** Законодавство про охорону праці складається з вищевказаного Закону № 2694, Кодексу законів про працю України, Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV (у новій редакції) та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів.

На підприємстві з кількістю працюючих 50 і більше осіб роботодавець створює *службу охорони праці* відповідно до Типового положення, яке затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони праці (на сьогодні це

«Типове положення про службу охорони праці», затверджене наказом Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 15 листопада 2004 р. № 255 (із змінами і доповненнями)). На підприємстві з кількістю працюючих менше 50 осіб функції служби охорони праці можуть виконувати в порядку сумісництва *особи, які мають відповідну підготовку*. На підприємстві з кількістю працюючих менше 20 осіб для виконання функцій служби охорони праці можуть залучатися *сторонні спеціалісти* на договірних засадах, які мають відповідну підготовку (ст. 15 Закону № 2694).

Варто зазначити, що у ст. 15 Закону № 2694 визначено місце служби охорони праці в структурі підприємства та права працівників цієї служби. Згідно з законом служба охорони праці підпорядковується безпосередньо роботодавцю. Керівники та спеціалісти служби охорони праці за своєю посадою і заробітною платою прирівнюються до керівників і спеціалістів основних виробничо-технічних служб.

Спеціалісти служби охорони праці у разі виявлення порушень охорони праці мають право:

– видавати керівникам структурних підрозділів підприємства обов'язкові для виконання приписи щодо усунення наявних недоліків, одержувати від них необхідні відомості, документацію і пояснення з питань охорони праці;

– вимагати відсторонення від роботи осіб, які не пройшли передбачених законодавством медичного огляду, навчання, інструктажу, перевірки знань і не мають допуску до відповідних робіт або не виконують вимог нормативно-правових актів з охорони праці;

– зупиняти роботу виробництва, дільниці, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва у разі порушень, які створюють загрозу життю або здоров'ю працюючих;

– надсилати роботодавцеві подання про притягнення до відповідальності працівників, які порушують вимоги щодо охорони праці.

Припис спеціаліста з охорони праці може скасувати лише роботодавець, а ліквідація служби охорони праці, згідно законодавства,

допускається тільки у разі ліквідації підприємства чи припинення використання найманої праці фізичною особою.

У свою чергу, роботодавець, з метою забезпечення ефективності діяльності підрозділу з охорони праці, повинен:

– створити відповідні служби й призначити посадових осіб, що забезпечують рішення конкретних питань охорони праці, затвердити інструкції про їхні обов'язки, права й відповідальності за виконання покладених на них функцій, а також контролювати їхнє дотримання;

– розробити за участю сторін колективного договору й реалізувати комплексні заходи для досягнення встановлених нормативів і підвищення існуючого рівня охорони праці;

– забезпечити виконання необхідних профілактичних заходів відповідно до обставин, що змінилися;

– впроваджувати прогресивні технології, досягнення науки й техніки, засоби механізації й автоматизації виробництва, вимоги ергономіки, позитивний досвід по охороні праці й т. п.;

– забезпечувати належний стан будинків і споруджень, виробничого устаткування та здійснювати моніторинг за їхнім технологічним станом;

– усувати причини, що викликають нещасні випадки та професійні захворювання, а також і здійснювати відповідні профілактичні заходи;

– організовувати проведення аудиту охорони праці, лабораторних досліджень умов праці, оцінку технічного стану виробничого устаткування, атестацію робочих місць на відповідність нормативно-правовим актам по охороні праці в порядку й строки, обумовлені законодавством, і за підсумками вживати заходи щодо усунення небезпечних та шкідливих для здоров'я виробничих факторів;

– розробити й затвердити положення, інструкції, інші акти по охороні праці підприємства, що встановлюють правила виконання робіт і поведінки працівників на території підприємства, у виробничих приміщеннях, на будівельних майданчиках, робочих місцях відповідно до нормативно-правових актів по охороні праці, забезпечити безкоштовно працівників нормативно-правовими актами й актами підприємства з охорони праці;

– здійснювати контроль над дотриманням працівниками технологічних процесів, правил використання машин, механізмів, устаткування й інших засобів виробництва, а також виконанням робіт відповідно до вимог з охорони праці;

– організувати пропагування безпечних методів праці й співробітництво з працівниками в галузі охорони праці;

– вживати термінові заходи для допомоги потерпілим, залучаючи, за потреби, професійні аварійно-рятувальні служби при виникненні на підприємстві аварій і нещасних випадків.

Типові посади та завдання працівників сфери охорони праці

Розглянемо декілька типових посад та основні завдання й обов'язки персоналу служби охорони праці відповідно до Національного класифікатора професій України ДК 003:2010 «Класифікатор професій» (далі – КП):

Найменування посади: «Начальник відділу охорони праці».

Код КП: 1232.

Основні завдання та обов'язки: організовує і координує роботи з охорони праці на підприємстві, здійснює контроль за додержанням у структурних підрозділах законодавчих і нормативних правових актів з охорони праці, проведенням профілактичної роботи із запобігання виробничого травматизму, професійних і виробничо-обумовлених захворювань, заходів зі створення здорових і безпечних умов праці на підприємстві, за наданням працівникам установлених пільг і компенсацій за умовами праці.

Організовує вивчення умов праці на робочих місцях, роботу з проведення паспортизації санітарно-технічного стану цехів, перевірки технічного стану устаткування, запобіжних і захисних пристроїв, здійснює контроль за ефективністю роботи вентиляційних і аспіраційних систем. Інформує працівників від імені роботодавця про стан умов праці на робочому місці, а також про прийняті заходи щодо захисту від небезпечних і шкідливих виробничих факторів, забезпечує підготовку документів на

виплату відшкодування збитків, завданих здоров'ю працівників у результаті нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання. Організовує проведення перевірок, обстеження технічного стану будинків, будівель, устаткування, машин і механізмів на відповідність їх вимогам нормативних актів з охорони праці, стану санітарно-побутових приміщень, засобів колективного та індивідуального захисту працівників, контролює своєчасність їх проведення.

Бере участь у складанні розділу «Охорона праці» колективного договору, здійснює контроль за його виконанням, а також виконанням приписів органів державного контролю, інших заходів з поліпшення умов праці. Бере участь в узгодженні розроблюваної на підприємстві проектної документації, у роботі комісій з приймання в експлуатацію завершених будівництвом або реконструйованих об'єктів виробничого призначення, з приймання з ремонту установок, агрегатів й іншого обладнання щодо додержання вимог нормативних правових актів з охорони праці.

Надає методичну допомогу керівникам підрозділів підприємства у складанні списків професій і посад, згідно з якими працівники повинні проходити обов'язкові попередні і періодичні медичні огляди, а також списків професій і посад, згідно з якими працівникам надаються компенсації і пільги за тяжкі, шкідливі або небезпечні умови праці, у разі розробки і перегляду інструкцій з охорони праці, стандартів підприємства з безпеки праці. Забезпечує проведення ввідних і повторних інструктажів, навчання і перевірку знань з охорони праці працівників підприємства.

Видає керівникам структурних підрозділів підприємства обов'язкові для виконання приписи щодо усунення наявних недоліків, одержує від них необхідні відомості, документацію і пояснення з питань охорони праці, вимагає відсторонення від роботи осіб, які не пройшли медичний огляд, навчання, інструктаж, перевірку знань і не мають допуску до відповідних робіт або не виконують нормативи з охорони праці, зупиняє роботу виробництв, дільниць, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва в разі порушень, які створюють загрозу життю або здоров'ю працюючих. Надсилає керівникові підприємства подання про притягнення

до відповідальності працівників, які порушують вимоги щодо охорони праці.

Забезпечує участь відділу в розробленні та впровадженні більш досконалих конструкцій огороджувальної техніки та інших засобів захисту, маршрутів безпечного руху транспорту і пішоходів на території підприємства, заходів щодо створення безпечних та здорових умов праці. Бере участь у розробленні проектів перспективних і річних планів з поліпшення умов праці на підприємстві. Забезпечує проведення інструктажу (навчання) працівників з питань охорони праці, надання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків, правил поведінки у разі виникнення аварій згідно з чинним типовим положенням; контролює складання кошторисів витрат на заходи з охорони праці в підрозділах підприємства, правильність складання заявок на спецодяг та інші засоби індивідуального захисту, спецхарчування, запобіжні та захисні пристрої тощо.

Здійснює контроль за витратами коштів на охорону праці, додержанням правил і норм охорони праці й виробничої санітарії в проектах підрозділів підприємства, які будуються або реконструюються, нових технологічних процесів під час встановлення устаткування, а також строків випробувань і перевірок правильності експлуатації парових котлів, балонів для стиснених газів, контрольної апаратури, кранів, підйомників та іншого устаткування, графіків замірів виробничого шуму, повітряного середовища, вібрації тощо, виконання розпоряджень органів державного нагляду, міжвідомчого та відомчого контролю за додержанням чинних норм і стандартів з безпеки праці в процесі виробництва.

Надає підрозділам підприємства методичну допомогу в розробленні нових і перегляді застарілих інструкцій та пам’яток з охорони праці, а також складанні програм навчання працівників безпечним методам праці. Бере участь у розслідуванні та аналізі причин виробничого травматизму, професійних захворювань, у розробленні заходів щодо їх запобігання та усунення. Організовує роботу кабінету з охорони праці та пропаганду заходів з охорони праці й виробничої санітарії шляхом проведення лекцій,

бесід, влаштування виставок, стендів, розповсюдження правил, інструкцій, пам’яток, демонстрації кінофільмів тощо.

Контролює забезпечення додержання правил і норм охорони праці під час проходження практики студентів, учнів професійно-технічних училищ тощо. Здійснює зв’язок з медичними установами, науково-дослідними інститутами та іншими організаціями з питань охорони праці і вживає заходів щодо впровадження їх рекомендацій. Забезпечує складання звітності з охорони праці. Керує працівниками відділу.

Найменування посади: «Інженер з охорони праці».

Код КП: 2149.2.

Основні завдання та обов’язки: здійснює контроль за додержанням у підрозділах підприємства законодавчих та інших нормативних актів з охорони праці, за наданням працівникам встановлених пільг і компенсацій за умовами праці. Вивчає умови праці на робочих місцях, готує і вносить пропозиції щодо розроблення і упровадження більш досконалих конструкцій огороджувальної техніки, запобіжних і блокувальних пристроїв, інших засобів захисту від впливу небезпечних і шкідливих виробничих факторів.

Бере участь у проведенні перевірок, обстежень технічного стану будівель, споруд, устаткування, машин і механізмів, ефективності роботи вентиляційних систем, стану санітарно-технічних пристроїв санітарно-побутових приміщень, засобів колективного та індивідуального захисту працівників, визначенні їх відповідності вимогам нормативних правових актів з охорони праці; у разі виявлення порушень, які створюють загрозу життю і здоров’ю працівників або можуть привести до аварії, вживає заходів щодо припинення експлуатації відповідних машин, устаткування й виконання робіт у цехах, на дільницях, робочих місцях.

Разом з іншими підрозділами підприємства проводить роботу з атестації та сертифікації робочих місць і виробничого устаткування на відповідність вимогам охорони праці. Бере участь у розробленні заходів щодо запобігання професійним захворюванням і нещасним випадкам на виробництві, поліпшення умов праці і доведення їх до вимог нормативних

правових актів з охорони праці, а також надає організаційну допомогу з виконання розроблених заходів. Контролює вчасне проведення відповідними службами необхідних випробувань і технічних оглядів стану устаткування, машин і механізмів, дотримання графіків вимірів параметрів небезпечних й шкідливих виробничих факторів, виконання приписів органів державного нагляду і контролю за додержанням чинних норм, правил та інструкцій з охорони праці, стандартів безпеки праці у процесі виробництва, а також у проектах нових виробничих об'єктів та тих, що реконструюються, бере участь у прийманні їх до експлуатації.

Бере участь у розгляді питання про відшкодування роботодавцем шкоди, заподіяної працівникам каліцтвом, професійним захворюванням або іншим пошкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ними трудових обов'язків. Надає підрозділам підприємства методичну допомогу у складанні переліків професій і посад, відповідно до яких працівники мають проходити обов'язкові медичні огляди, а також переліки професій посад, відповідно до яких на основі чинного законодавства надаються компенсації та пільги за важкі, шкідливі або небезпечні умови праці.

Проводить вступні інструктажі з охорони праці з усіма, хто приймається на роботу, приїздить у відрядження, учнями і студентами, які прибули на проходження виробничого навчання або практику. Бере участь у складанні розділу «Охорона праці» колективного договору, у розслідуванні випадків виробничого травматизму, професійних і виробничо-обумовлених захворювань, вивчає їх причини, аналізує ефективність впроваджуваних заходів щодо їх запобігання. Здійснює контроль за організацією зберігання, видання, прання, хімічного чищення, сушіння, знепилення, знежирення і ремонту спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту, за станом запобіжних пристосувань і захисних пристроїв, а також за правильним витрачанням у підрозділах підприємства коштів, виділених на виконання заходів з охорони праці. Складає звітність з охорони праці за встановленими формами і у відповідні терміни.

Найменування посади: «Інспектор з охорони праці».
Код КП: 3152.

Основні завдання та обов'язки: здійснює контроль за дотриманням на підприємствах чинного законодавства, правил, стандартів, норм, положень, інструкцій з охорони праці, виробничої санітарії, протипожежного стану та охорони навколишнього середовища, за наданням працівникам встановлених пільг і компенсацій за умови праці. Проводить нагляд за станом проектів будівництва (реконструкції, технічного переоснащення) підприємств і виробничих об'єктів, розробок нових технологій, засобів виробництва, засобів колективного та індивідуального захисту працюючих та відповідності їх нормативним актам про охорону праці.

Бере участь у прийнятті в експлуатацію виробничих об'єктів. Здійснює контроль за наявністю і виконанням проектів ведення робіт з геологічного вивчення надр, розробки родовищ корисних копалин і будівництва підземних споруд, заходів щодо запобігання і усунення шкідливого впливу гірничих робіт на будинки та споруди, а також своєчасності передавання корисних копалин для промислового освоєння. Контролює дотримання порядку зберігання, транспортування, використання і обліку отруйних, вогненебезпечних та шкідливих речовин. Бере участь у технічному огляді та випробуванні об'єктів, котлонагляду, газового комплексу, підйомних споруд та інших об'єктів на їх відповідність встановленим вимогам безпеки.

Опрацьовує та впроваджує систему управління охороною праці відповідно до законодавчих та нормативних актів. Ознайомлює під підпис працівників з умовами праці, а також з пільгами та компенсаціями, які мають отримувати працівники за шкідливі умови праці. Здійснює нагляд за своєчасним забезпеченням працівників спецодягом, спецвзуттям та іншими засобами індивідуального захисту і утриманням їх відповідно до нормативних положень, а також забезпеченістю працівників інструментом відповідно до їх професій та виду здійснюваних ними робіт.

Здійснює спеціальне розслідування нещасних випадків, профзахворювань та аварій на виробництві, контролює проведення обліку та аналізу цих подій, а також розроблює пропозиції щодо профілактики аварійності, профзахворювань й виробничого травматизму.

Здійснює інформаційно-роз'яснювальну роботу на підконтрольних підприємствах та в організаціях щодо вимог Закону № 2694 та проводить відповідні заходи щодо його дотримання. Бере участь у розробці пропозицій щодо поліпшення умов і безпеки праці на підконтрольних підприємствах, а також у роботі комісії з атестації робочих місць.

Залежно від спеціалізації конкретного підприємства до штату служби охорони праці можуть увійти й такі спеціалісти, як: «Експерт технічний з промислової безпеки» (код КП 2414.2), «Завідувач кабінету з техніки безпеки» (код КП 1232), «Інженер з пожежної безпеки» (код КП 2149.2), «Інженер з радіаційної безпеки» (код КП 2111.2), «Фахівець з протипожежної безпеки» (код КП 3439), а також лаборанти та техніки (конкретна професійна назва роботи лаборантів та техніків визначається залежно від їх напряму роботи згідно КП).

Одним з розповсюджених порушень ст. 15 Закону № 2694 і «Типового положення про службу охорони праці на підприємствах» є підпорядкування служби чи відділу охорони праці не керівникові підприємства, а, наприклад, відділу кадрів. Також досить часто фінансування цього підрозділу здійснюється за залишковим принципом, що знижує ефективність роботи служби охорони праці та загрожує зростанням виробничих травм, нещасних випадків й, навіть, загроз загибелі працівників підприємства. Проте слід пам'ятати, що відповідальність за створення належних, безпечних і здорових умов праці несе саме роботодавець, а вчасне забезпечення охорони праці на підприємстві дозволяє зберегти життя і здоров'я своїх працівників, а також уникнути штрафних санкцій та адміністративних стягнень, а подекуди – й кримінального покарання за порушення вимог законодавства про охорону праці.

Завдання до практичного заняття

1. Намалювати схему СУОП НТУ "ХПІ", позначити на ній відділ ОП, виписати у зошит функціональні обов'язки відділу охорони праці НТУ"ХПІ" у системі СУОП НТУ "ХПІ".

2. Виписати з конспекту лекцій “Вступ до спеціальності” Березуцького В.В. перелік документації, яка повинна бути у відділі охорони праці.

3. Записати посадові обов’язки спеціалістів, як працюють у відділі.

Контрольні запитання

1. З яких документів складається законодавство України про охорону праці?

2. На яких підприємствах функції служби охорони праці можуть виконувати в порядку сумісництва особи, які мають відповідну підготовку, а на яких має бути створена служба охорони праці?

3. Чи мають право спеціалісти служби охорони праці у разі виявлення порушень охорони праці які створюють загрозу життю або здоров'ю зупиняти роботу виробництва?

4. У якому випадку дозволяється ліквідація служби охорони праці?

5. Хто на підприємстві має розробити й реалізувати комплексні заходи для досягнення встановлених нормативів і підвищення існуючого рівня охорони праці?

6. Наведіть основні завдання та обов'язки начальника відділу охорони праці, інженера з охорони праці, інспектора з охорони праці.

7. Які спеціалісти крім начальника відділу охорони праці, інженера з охорони праці, інспектора з охорони праці можуть увійти до штату служби охорони праці?

8. Хто на підприємстві несе відповідальність за створення належних, безпечних і здорових умов праці?

Практичне заняття 2
ЗНАЙОМСТВО ІЗ ІСТОРІЮ НТУ «ХПІ». ВІДВІДУВАННЯ МУЗЕЮ НТУ «ХПІ»

Справжнім осередком вдячної пам'яті, патріотичного виховання, навчання на кращих традиціях вітчизняної вищої технічної школи є Музей історії Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Заснований в 1972 р., він був одним із перших музеїв вищих навчальних закладів міста Харкова.

http://web.kpi.kharkov.ua/museum/

Рисунок 1 – Посилання на сайт Музею НТУ «ХПІ»

Першим директором музею була Лариса Іванівна Змійова. Саме завдячуючи її наполегливій, копіткій роботі були зібрані перші експонати, які і зараз розташовані у музеї. Майже тридцять років працювала директором Віра Володимирівна Акімова – досвідчений музейник, учасниця Другої світової війни.

Експозиція музею відображає шлях розвитку старішого технічного вузу України, який у 2022 році відсвяткував своє 137-річчя.

Головним завданням працівників музею є пошук, вивчення, збереження і популяризація історії університету в контексті розвитку держави. Багата колекція музею, його експозиції, що постійно змінюються, вражають палітрою документів, відомостей, речових експонатів, світлин та цілих фотоальбомів, у яких – життя поколінь університету, справжній історичний скарб.

У музеї експонуються матеріали про історію і розвиток наукових шкіл університету, комплекси матеріалів про видатних вчених – засновників

наукових шкіл, серед яких професори П. М. Мухачов, В. Т. Цвєтков, Л. С. Палатник, С. М. Фертик; заслужених діячів науки і техніки України, лауреатів Державних премій; матеріали ректорів Харківської Політехніки. В експозиції представлені матеріали студентів – переможців міжнародних олімпіад, видатних спортсменів – чемпіонів Олімпійських Ігор, переможців чемпіонатів світу, України.

Рисунок 2– Музей НТУ «ХПІ»

Фонди музею налічують понад 14 тисяч експонатів, з них – більше ніж 7 тисяч одиниць – оригінальні, серед яких унікальні документи, світлини, прилади кінця XIX ст. Постійно поповнюється база даних видатних випускників НТУ «ХПІ», яка налічує понад 1500 прізвищ.

У музеї для всіх студентів перших курсів університету проводяться екскурсії, які є складовою частиною курсу «Історія науки і техніки», «Вступ до спеціальності». Наочне відображення історії університету, використання під час екскурсій документальної хроніки, життєвих прикладів видатних вчених, випускників сприяють не тільки підвищенню освітнього рівня студентів, а й вихованню справжніх патріотів рідного вузу та України. Традиційно в музеї проводяться зустрічі з ветеранами, вченими, видатними випускниками. Щороку музей відвідують близько 5 тисяч студентів та гостей університету, серед яких іноземні делегації багатьох країн.

Джерельною базою музею користуються студенти, аспіранти,

викладачі. За результатами дослідницької роботи працівників музею до 125-річчя університету видано книгу «Еліта держави – видатні випускники НТУ «ХПІ»», спогади ветеранів і дітей війни.

Розділом музею під відкритим небом є галерея меморіальних дощок (близько 50) на фасадах навчальних корпусів, встановлених на честь видатних вчених В. Л. Кирпичова, Л. Д. Ландау , Г. Ф. Проскури, видатних випускників Г. М. Хоткевича, О. Г. Івченка, М. Й. Гуревича та ін.

Музей НТУ «ХПІ» – член Асоціації музеїв вузів Харкова, Всеукраїнської Асоціації музеїв технічного профілю.

Робота музею неодноразово була відзначена дипломами, грамотами. Рішенням Міністерства освіти і науки України йому присвоєно почесне звання «Зразковий музей».

Завдання до практичного заняття

1. Відвідати музей НТУ «ХПІ».
2. Відвідати сайт музею НТУ «ХПІ».
3. Висловити свої враження від відвідування експозиції музею.
4. Ознайомитись з матеріалами, щодо першого ректора ХПІ В.Л.Кирпичова та його вкладом у розвиток охорони праці в Україні.

Контрольні запитання

1. В якому році було засновано «НТУ «ХПІ»?
2. Яка перша назва НТУ «ХПІ», як змінювалася назва НТУ «ХПІ» протягом існування?
3. Хто був першим ректором інституту?
4. Які видатні вчені працювали в НТУ «ХПІ»?

5. Яких видатних випускників НТУ «ХПІ» ви знаєте?
6. Які наукові відкриття та технічні розробки було здійснено у НТУ «ХПІ».
7. Який експонат з колекції музею НТУ «ХПІ» вас зацікавив більш за все?
8. Скільки інститутів зараз входять до складу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»?

Практичне заняття 3
ЗНАЙОМСТВО ІЗ РОБОТОЮ НАУКОВОЇ-ТЕХНІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ НТУ “ХПІ”.

Бібліотека сьогодні

Історія розвитку науково-технічної бібліотеки нерозривно пов’язана з розвитком і становленням університету і висвітлена у численних публікаціях. У 2010 р. започатковано інститут бібліотекаря-куратора. У рамках Міжнародної школи-семінару «Сучасні педагогічні технології в освіті» бібліотека проводить свою майстерню.

http://library.kpi.kharkov.ua/

Рисунок 3 – Посилання на сайт Науково-технічної бібліотеки НТУ «ХПІ»

Упровадження цифрових технологій призвело до радикальних змін усіх напрямів діяльності бібліотеки. Її ресурси доступні для всіх і кожного, незалежно від місця роботи та навчання.

Протягом 2015–2022 рр. зусилля колективу бібліотеки були спрямовані на: забезпечення якості наданих послуг і ресурсів;

удосконалення цифрового контенту, послуг, віртуального бібліотечного сервісу; популяризацію наукового доробку політехніків; підвищення рівня інформаційної культури користувачів; забезпечення коректності та повноти даних про публікації учених НТУ «ХПІ» у аналітично-інформаційних системах.

Рисунок 4 – Бібліотека НТУ «ХПІ»

Обслуговування читачів здійснюється на 6 абонементах, у 8 читальних залах та кабінетах 38 кафедр. За електронним читацьким формуляром авторизовані користувачі мають доступ до повнотекстових ресурсів електронного каталогу та послуги віддаленого замовлення видання.

Усі користувачі бібліотеки мають право безкоштовно користуватися послугами систем міжбібліотечного абонементу та електронної доставки документів, ресурсами ще 28 бібліотек закладів вищої освіти м. Харкова за проектом «Єдина картка читача бібліотек ВНЗ м. Харкова». Щорічно бібліотеку відвідують близько 20 тис. користувачів, а книговидача становить понад 1 200 тис. примірників.

Комфортне перебування користувачів забезпечено оригінальними об’ємно-планувальними рішеннями та сучасним дизайном, а система освітлення враховує психофізіологічні особливості одночасної роботи читача з паперовими та електронними документами.

Комплексна інформаційна система бібліотеки узгоджує роботу: центру обробки даних; систем контролю та управління доступом до приміщень; відеоспостереження; автоматизації роботи бібліотеки на основі технології радіочастотної ідентифікації (RFID); оповіщення; безперебійного живлення; забезпечує формування, надійне збереження ресурсів, автоматизацію всіх технологічних процесів, безпеку персоналу і читачів. Упроваджена технологія Wi-Fi. Трансформація інформаційної інфраструктури бібліотеки з одночасним використанням локальних та хмарних сервісів, підвищує рівень мобільності користувачів. На базі Office 365 від Microsoft для навчальних закладів організовано хмарні сервіси (сервіси Online Microsoft).

Документний фонд бібліотеки на початок 2020 р. налічував 1 380 958 прим., з яких наукових видань — 482 018. За 2015–2019 рр. до фонду бібліотеки надійшли 23 639 прим. видань, на загальну суму майже 2 260 тис. грн, з них подаровані авторами та читачами бібліотеки — 6 412 примірників на суму понад 573 тис. грн.

Науковці, студенти НТУ «ХПІ» мають безкоштовний доступ до платформи Web of Science, Scopus, до ресурсів Інформаційно-правової системи «ЛІГА: ЗАКОН». Протягом 5 років бібліотека забезпечила тимчасовий доступ ще до 33 світових інформаційних ресурсів.

Повнотекстові ресурси власної генерації налічують понад 54 тис. документів, 36 тис. з яких додано протягом 2015–2020 рр.

Web-сайт бібліотеки представлено українською, англійською та російською мовами, має комфортну навігацію. З нього доступний сервіс «Віртуальна довідка». Значним попитом читачів користуються розділи сайту «Електронні ресурси», «Видання НТУ «ХПІ» та «Галерея», де розміщено 226 віртуальних виставок, на яких представлено 6 290 документів. Більшість з них присвячені історії Харківського технологічного інституту та досягненням науковців НТУ «ХПІ».

За результатами пошуку раніше невідомих науковому загалу фактів історії Харківського технологічного інституту (ХТІ) представлені віртуальні виставки «Історія ХТІ в особах», «Історія ХТІ в документах», «ХТІ в хроніці найважливіших фактів і подій Харкова (1885 рік)», «ХТІ в хроніці

найважливіших фактів і подій Харкова (1916 рік)». Відомості й архівні матеріали про понад 5 000 осіб представлені у формі біографічного словника «Студенти та випускники ХТІ».

Задля ознайомлення наукової спільноти України і світу з досягненнями наукових шкіл НТУ «ХПІ» реалізовано біобібліографічні проекти: «Наукова школа електротехніки Харківського політехнічного інституту», «Ректори (директори) НТУ «ХПІ» [ХПТІ, ХТІ, ХХТІ, ХММІ, ХЕТІ, ХПІ]», «Наукова школа хімії ХПІ», «Учені НТУ «ХПІ» — освіті, науці, промисловості: кращі видання». Проекти створено на знак подяки багатьом поколінням політехніків, які заклали наукову основу успішного розвитку НТУ «ХПІ» та його визнання у світі.

Рисунок 4 – Приміщення бібліотеки НТУ «ХПІ»: хол та книгосховище

До послуг користувачів Електронний каталог обсягом понад 660 тис. записів та понад 7,5 тис. повнотекстових документів (поповнення за останні 5 років становить понад 210 тис.), Інституційний репозитарій «Електронний архів Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (eNTUKhPIIR) (ISSN 2409-5982) містить майже 46 тис. записів, з них колекція дисертацій налічує понад 600 записів.

Ресурси бібліотеки інтегровано до багатьох світових спеціалізованих систем пошуку наукової інформації та міжнародних каталогів. Відомості про основні електронні ресурси бібліотеки внесені до інформаційного

порталу «Наука України: доступ до знань» Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (сигла НТБ НТУ «ХПІ» – NRLU0001163), а Електронний каталог НТБ НТУ «ХПІ» включений до розподіленого пошуку НБУВ. Посилання також внесені до реєстру бібліотек світу у Wikipedia: List of libraries, а посилання на репозитарій — до переліку репозитаріїв світу у Wikipedia: List of repositories та переліку репозитаріїв України у Wikipedia: Українські інституційні репозитарії Open Archives Initiative. Бібліотека підтримує рух Open access та системи електронної освіти на основі концепції відкритості; продовжує співпрацювати за міжрегіональними корпоративними проектами.

Бібліотека долучилася до реалізації проекту сприяння академічній доброчесності. У травні 2018 р. упроваджено в дію Електронний репозитарій кваліфікаційних випускних робіт здобувачів вищої освіти у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» eNTUKhPIIRG, у якому представлено понад 13 тис. кваліфікаційних випускних робіт.

Створено розділ сайту бібліотеки «Академічна доброчесність». Питання академічної доброчесності розглядалися у педагогічних майстернях, на численних заняттях з інформаційної культури. Екскурсії для старшокласників супроводжувалися демонстрацією відеоматеріалів про академічну доброчесність. Антиплагіатні системи презентувалися на вебінарах, проводилися тренінги з технології їх застосування.

Протягом 2015–2022 рр. організовано понад 1 тис. книжкових виставок та переглядів, на яких експонувалося понад 33 тис. видань. За запитами користувачів укладено 486 бібліографічних списки та відредаговано понад 33 тис. записів. Проведено 30 днів інформації, 37 днів кафедр, 42 дні спеціаліста, 190 екскурсій для гостей університету, 29 науково-практичних семінарів та конференцій для авторів, видавців та бібліотечного загалу міста, серед яких: «Створення бренду ученого»; «Шлях статті від підготовки до визнання світовою науковою спільнотою»; «Сучасні наукові журнали: базові вимоги, формат сайту, індексація у профільних базах даних та Web of Science, doi»; «Можливості платформи Web of Science (Thomson Reuters) для якісних наукових досліджень»; «Наукові видання:

базові вимоги, конкурентоспроможні моделі на основі даних Web of Science» тощо.

Задля прискорення упровадження інноваційних технологій у педагогічну практику бібліотека провела педагогічні майстерні в рамках Міжнародної школи-семінару «Сучасні педагогічні технології в освіті»: 2016 р. — «Сучасні інформаційні технології на допомогу освіті»; 2017 р. — «Бібліотечна інноватика»; 2018 р. — «Методика формування портфоліо викладача та науковця»; 2019 р. — «Від новації до інновації лише крок»; 2020 р. — «Академічна доброчесність в дії».

Виступили з 92 доповідями на конференціях і семінарах різного рівня, опублікували 45 статей та тез, 4 бібліографічних покажчики.

З вересня 2015 року по липень 2016 року за грантовою програмою «Нарощування цифрового потенціалу громадянського суспільства» Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні проведено дистанційний курс «Куратор змісту-4», а у 2016–2017 рр. — «Куратор змісту-5», «Куратор змісту-6» для магістрів, аспірантів, викладачів, фахівців дистанційного навчання.

Задля підвищення інформаційної культури лише протягом 2018–2019 рр. проведено 446 годин аудиторних занять для студентів першого курсу та розроблено дистанційний курс «Основи інформаційної культури». Вже 10 років поспіль бібліотекарі-куратори допомагають першокурсникам зорієнтуватися у ресурсах бібліотеки, ознайомитися з її послугами. Куратори щорічно проводять понад 600 зустрічей, близько 170 екскурсій бібліотекою. Їх робота сприяє кращій дидактичній адаптації першокурсників. Для абітурієнтів організовано близько 70 екскурсій бібліотекою.

Щорічно надається близько 30 тис. довідок та індивідуальних і групових методичних консультацій щодо самоархівування наукових публікацій, використання стилів цитування, правил бібліографічних посилань, реєстрації та використання глобальних ідентифікаторів (ORCID, DOI, ISSN), методики реєстрації на платформах ResearcherID, Scopus, GoogleScholar, визначення індексів УДК тощо. Задля створення передумов для включення наукових видань НТУ «ХПІ» до наукометричних баз даних Web of Science та Scopus з 2016 р. бібліотека координує роботи за Угодою

про членство в PILA Учасника, представленого Асоціацією користувачів Української науково-освітньої телекомунікаційної мережі УРАН. Забезпечено координацію передачі та депонування метаданих статей в CrossRef та робіт з використання видавничої платформи Open Journal Systems для автоматизації діяльності, публікації електронних версій видань, інтеграції даних до зовнішніх систем.

Проведено комплекс заходів щодо забезпечення коректності та повноти даних про публікації учених НТУ «ХПІ» у аналітично-інформаційних системах, показники яких використовуються при формальній оцінці діяльності університету. Проводиться аналіз загальних публікаційних показників за базами даних Scopus та Web of Science CC.

За проектом «Книги, що зігрівають серця» інформація про літературно-художні видання доповнена переліком та посиланнями на інші видання автора з фонду нашої бібліотеки, цікавими цитатами з книг, що спонукають читачів до роздумів. Задля інформування користувачів про культурні події організовано розділ сайту «Заходи в бібліотеці» та створено інтерактивний довідник «Харківські афіші».

Організовано простір вільного спілкування, де читачі можуть ознайомитися з принципами академічної доброчесності, відпочити, зустрітися з друзями, зіграти в шахи, взяти книги з Буккроссингу, що доступний усім відвідувачам бібліотеки тощо. Активно створювалися фотозони, які користувалися неабиякою популярністю у відвідувачів бібліотеки.

Бібліотечно-інформаційна сфера є точкою перетину сфер культури, науки, освіти і складовою економічної та політичної системи суспільства. Книга завжди була джерелом не лише знань, а й моральних цінностей для підростаючого покоління, а бібліотека може суттєво вплинути на формування соціальної відповідальності студентської молоді. 70 масових заходів бібліотеки відвідали 4,5 тис. читачів. Задля естетичного та патріотичного виховання студентської молоді бібліотека проводила соціокультурні акції («Історію роблять звичайні люди», «Всесвітній день миру в НТУ «ХПІ», «Революція гідності триває» тощо), літературні вечори, цикли творчих зустрічей («Кінозустрічі», «Музичні зустрічі», «Митці,

народжені в ХПІ» тощо). Вихованню громадянина присвячені зустрічі політехніків з учасниками АТО, з членом Національної спілки художників України Віктором Цапко та відкриття виставки живопису «Борітеся – поборете!», з журналістом Володимиром Чистиліним, який презентував свою документальну стрічку «Герої не вмирають». Бібліотекарі долучалися до флешмобів з нагоди Всесвітнього Дня Вишиванки.

Нині в бібліотеці працюють 72 високоосвічені, ерудовані фахівці. Високий рівень корпоративної культури спонукає їх до розвитку творчої ініціативи. За підсумками конкурсу «Бібліотекар року – 2015» бібліотека стала переможцем конкурсу та була визнана «Лідером інновацій у бібліотечній справі», окрім того бібліотекар 1 категорії Верхова І. Ю., головний бібліограф Куліш В. І., завідувачі секторів Журавльова Ю. В., Колісникова І. О. та Черних Д. І. стали переможцями у номінації «За створення власних електронних інформаційних ресурсів».

За підсумками конкурсу «Бібліотекар року – 2016» — завідувач науково-методичного відділу Костроміна С. В. та провідний бібліотекар Бикова В. І. отримали дипломи переможців у номінації «За створення власних електронних інформаційних ресурсів», а заступник директора Палєй Т. Л. та завідувач відділу Бондаренко Л. П. — у номінації «За культурно-естетичне виховання молоді».

У 2016 р. за результатами Веб-рейтингу бібліотека посіла 4 місце серед бібліотек України та 1 місце серед бібліотек вищих навчальних закладів України, за рейтингом ТОП-30 Буккроссерів України посіла 4 місце. Дипломом Третього регіонального конкурсу наукових робіт та інноваційних проектів імені Л. Б. Хавкіної «Бібліотеки, їх організація і техніка» відзначена заступник директора НТБ Побережна О. О.

У 2018 р. переможцями конкурсу «Бібліотекар року – 2018» у номінації «За сприяння поширенню академічної доброчесності» стала заступник директора Побережна О. О., а у номінації «За кращий біобібліографічний покажчик» — методист 1 категорії Бикова В. І.

Серед Грамот та подяк міністерств, відомств, департаментів та організацій: Подяка управління культури Полтавської обласної державної адміністрації директору НТБ Семененко (2015 р.); Подяка Командування військової

частини А1451 колективу бібліотеки за вагомий внесок у справу підтримання боєготовності підрозділів ВЧ в зоні проведення антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей (2016 р.); Подяка Національної служби посередництва і примирення Семененко Л. П. за вагомий внесок у розвиток правової культури серед учасників соціально-трудових відносин (2018 р). Дипломом ДНТБ України за перемогу в конкурсі на кращу наукову роботу з теоретичних та практичних аспектів порівняльного аналізу діяльності дослідників, наукових колективів та наукових установ України (2018 р.) відзначена заступник директора НТБ Главчева Ю. М.

У 2019 р. Нагрудним знаком «За наукові та освітні досягнення» Міністерство освіти й науки України відзначило директора НТБ Семененко Л. П., а оргкомітет Міжнародного історичного і культурного проекту «Світло і свобода» (Light and Liberty) (США) відзначив її діяльність пам'ятною медаллю «Peace and Friendship».

Своїми досягненнями, сучасним станом бібліотека завдячує дбайливому ректорату, вимогливим читачам та високопрофесійному колективу бібліотеки.

Девіз бібліотеки *«Ми відкриті для всіх і кожного, незалежно від місця роботи та навчання»* сприяє залученню до кола читачів різних категорій.

Завдання до практичного заняття

1. Відвідати бібліотеку НТУ «ХПІ».
2. Відвідати сайт бібліотеки НТУ «ХПІ».
3. Знайти на сайті бібліотеки в розділі «Репозитарій» та «Електронний каталог» посилання на книги за ключовими словами «охорона праці», «безпека праці».
4. Знайти у репозитарії ХПІ праці викладачів кафедри "Безпека праці та навколишнього середовища" з охорони праці.
5. Прочитати статтю В.Л. Кирпичова щодо питань охорони праці. Виписати основні проблеми стосовно безпеки праці та їх вирішення, які було ним сформульовано у цій статті.

Контрольні запитання

1. Чи мають науковці, студенти НТУ «ХПІ» безкоштовний доступ до платформи Web of Science, Scopus, ?
2. Де можна знайти електронні видання підручників та інших робіт викладачів та науковців НТУ «ХПІ»?
3. Чи є доступ до дипломних робіт та дисертацій студентів, аспірантів та викладачів НТУ «ХПІ»?
4. За якими критеріями можна здійснювати пошук наукового або навчального видання у електронному каталозі?
5. Що таке електронний репозітарій НТУ «ХПІ»?

Практичне заняття 4
ЗНАЙОМСТВО ІЗ РОБОТОЮ КАФЕДРИ «БЕЗПЕКА ПРАЦІ ТА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА» НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Історія кафедри

В 1963 році в Харківському політехнічному інституті була створена кафедра «Охорони праці». На теперішній час кафедра має назву «Безпека праці та навколишнього середовища» і є однією з найбільших кафедр Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», яка забезпечує виконання навчального плану спеціальностей усіх кафедр університету та навчає фахівців за спеціальністю 263 – «Цивільна безпека». Викладачі кафедри проводять консультації з розділів «Охорона праці та навколишнього середовища» та «Цивільний захист» в дипломних роботах і проектах бакалаврів та магістрів, приймають участь в засіданнях державних екзаменаційних комісій.

Кафедра входить до складу навчально-наукового інституту механічної інженерії і транспорту (ННІ МІТ). Щорічно кафедра в навчальному процесі охоплює понад 6 тисяч студентів усіх форм навчання (денної та заочної). За

весь рік існування кафедри, «крізь її стіни» пройшло понад 70 тисяч студентів.

http://web.kpi.kharkov.ua/safetyofliving/uk/golovna/

Рисунок 5 – Посилання на сайт кафедри «Безпека праці та навколишнього середовища НТУ «ХПІ»

Кафедра проводить навчання за наступними загально-інженерними дисциплінами: «Екологія», «Основи професійної безпеки та здоров'я людини», «Безпека праці в професійній діяльності» тощо.

Штат кафедри – 22 викладача, серед яких професори та доценти, доктори та кандидати наук. На кафедрі вели та ведуть навчальний процес провідні фахівці міста Харкова. Кафедра має навчальні та наукові лабораторії з сучасним оснащенням. Кафедра активно співпрацює с Європейською Асоціацією з Безпеки (EAS) та є її колективним членом. Щорічно проводить міжнародні конференції за напрямом – безпека людини. Кафедра уклала міжнародні договори із університетами Словаччини, Польщі, США.

Кафедра має сучасне комп'ютерне обладнання, яке підключене до локальної мережі університету, а також до Internet. Кафедра «Безпека праці та навколишнього середовища» має достатній науковий та навчально-методичний потенціал, для виконання задач з підготовки нових інженерних кадрів та розвитку наукової діяльності, які покладено на неї керівництвом політехнічного університету.

В 2008 році кафедрою була проведена *вперше в Україні міжнародна* студентська олімпіада з «Безпеки життєдіяльності». НТУ «ХПІ» приймав у себе студентів з Словаччини, Турції та інших країн. Щорічно кафедра

проводить міжнародну конференцію «Безпека людини в сучасних умовах» та у 2022 році відбулась XIV міжнародна Інтернет-конференція.

Науковими напрямками роботи кафедри є:

– Розробка і удосконалення системи управління охороною праці на виробництві (СУОП).

– Розробка карт ризиків для робочих місць підприємств.

– Розробка технологій з захисту навколишнього середовища від забруднень.

– Наукова праця в області безпеки життєдіяльності людини.

Виконані на кафедрі проєкти:

- Технологія й устаткування очищення вод, які вміщують хром та інші іони металів.
- Технологія й устаткування очищення, регенерації й деструкції мастильно-охолоджувальних рідин.
- Технологія й устаткування очищення й регенерації миючих розчинів.
- Мобільна мийка легкових автомобілів з регенерацією води й автономним джерелом електроживлення.
- Технологія й устаткування очищення вод від нафтових домішок.
- Технологія й устаткування з утилізації металловміщуючих відходів, процесів шліфування поверхні металевих виробів.
- Розробка показника екологічної безпеки промислового підприємства.
- Технологія й устаткування біологічного очищення промислових вод.

Керівництво роботою кафедри здійснювали: до 1970 р. – доц. Наумов С. С., з 1970–1983 р. доц. Привалов О.Д., з 1983–1988 р. доц. Сапунов І. М., з 1989 р. завідує кафедрою проф. Березуцький В. В. по теперішній час.

Кафедра веде свої сторінки у соціальних мережах Face Book, LinkedIn, Telegram. У навчальному процесі широко використовує сучасні педагогічні технології, дистанційні заняття (сертифіковані). ігрові заняття тощо.

Спеціальність «Охорона праці»

Виходячи з високого попиту на фахівців з безпеки праці на ринку

труда і держзамовлення на дану спеціальність з 2013 року кафедра почала готувати спеціалістів з спеціальності 263 «Цивільна безпека» , спеціалізація «Охорона праці».

Випускники даної спеціальності зможуть успішно працювати в Україні на первинних посадах фахівців з охорони праці на промислових підприємствах усіх форм власності, в органах державної інспекції та управління з охорони праці, територіальних науково-практичних центрах, у науково-дослідних установах, у фонді страхування від нещасних випадків та інших установах.

Посади, які можуть займати випускники – інспектори, інженери з охорони праці, начальники відділів з охорони праці, заступники директорів з питань безпеки виробництва, технічний директор та інші. Жодна з професій не дає можливості такого широкого працевлаштування у різних галузях промисловості та у різних економічних секторах країни.

На промисловому підприємстві на інженера з охорони праці покладаються такі обов’язки:

– контроль за дотриманням безпечних та нешкідливих умов праці на підприємстві, проведення заходів у цьому напрямку;

– контроль виконання розпоряджень органів державного нагляду, аналіз та впровадження пропозицій уповноважених трудовими колективами та профспілок з питань охорони праці;

– контроль за дотриманням чинного законодавства, правил та норм з охорони праці, виробничої санітарії, пожежної безпеки;

– контроль за наданням працівникам встановлених пільг та компенсацій з охорони праці;

– участь у розробці та впровадженні більш безпечних та досконалих конструкцій, захисної техніки та інших засобів індивідуального та колективного захисту;

– участь у розробці перспективних та річних планів поліпшення умов праці, розробка та затвердження системи управління охороною праці на підприємстві;

– контроль за складанням кошторисів, виконанням зазначених заходів та витрачанням асигнувань на проведення цих заходів;

– участь у розслідуванні та аналізі причин виробничого травматизму та професійних захворювань, а також у розробці заходів щодо їх попередження та усунення;

– контроль стану та застосування засобів індивідуального та колективного захисту, за забезпеченням виробничих ділянок плакатами та знаками безпеки, програмами з навчання та інструктажу працівників;

– організація лекцій, кіносеансів та екскурсій, обладнання кабінетів та стендів з охорони праці;

– проведення вступного інструктажу робітників та спеціалістів з охорони праці;

– участь у роботі комісій з перевірки знань інженерно-технічними працівниками правил та норм охорони праці та пожежної безпеки;

– розгляд листів, заяв та скарг працівників з питань охорони праці;

– здійснення зв'язку з медичними установами, науково-дослідними інститутами та іншими організаціями з питань охорони праці та вжиття заходів щодо впровадження їх рекомендацій;

– координація діяльності структурних підрозділів з питань безпеки праці та забезпечення складання звітності з охорони праці;

– координація нормативних актів, правил та інструкцій з урахуванням міжнародних актів та документів, прийнятих в Україні тощо.

Звідси видно, наскільки складна і відповідальна роль служби охорони праці на підприємстві, як багатогранна діяльність інженера з охорони праці.

Для того, щоб відповідати сучасним вимогам, інженер з охорони праці повинен мати різнобічні знання, повинен бути компетентним, щоб успішно конкурувати на ринку праці. Він повинен бути добре знайомий з технологією конкретного виробництва, ергономікою, виробничою санітарією та гігієною, з улаштуванням та принципом роботи обладнання, приладів та засобів безпеки. Він повинен добре орієнтуватися у безлічі нормативних документів, які у наші дні постійно переглядаються, змінюються та доповнюються.

Інженер з охорони праці повинен уміти практично вирішувати завдання зі створення здорових і безпечних умов праці, мати комунікабельність, ерудицію, вольовий характер, здатність послідовно

відстоювати свої переконання на будь-якому рівні. Інженеру з охорони праці постійно доводиться мати справу з фізичними, моральними стражданнями, соціальною несправедливістю. Він має бути психологом, миротворцем та вихователем. Придбати такі знання та виробити дані якості можна лише завдяки якісній базовій освіті, а також за допомогою систематичної самоосвіти та самовдосконалення.

У «Короткому словнику іноземних слів» вказується – «компетентний (лат. competens, competentis належний, здатний) – знаючий, обізнаний у певній галузі, має право за своїми знаннями чи повноваженнями робити чи вирішувати будь-що, судити, про що-небудь». Саме такими мають бути інженери охорони праці, так як на них покладено багато важливих завдань, так як саме їм надано право призупиняти роботу окремих агрегатів чи пристроїв, що перебувають у передаварійному стані, том що саме вони мають право виписувати розпорядження, так як вони несуть певну відповідальність перед керівниками та за працівників. Погано, коли є професіонали, які до автоматизму вдосконалили свої професійні навички та демонструють їх у процесі праці, але мають дуже обмежений освітній та науковий потенціал. Не менш погано, коли високий рівень знань але відсутні будь-які професійні навички. Ці навички та досвід повинні бути тотожні у сучасному спеціалісту та визначати рівень компетентності інженера з охорони праці.

Завдання до практичного заняття

1. Відвідайте сайт кафедри «Безпека праці та навколишнього середовища».
2. Відвідайте екскурсію по кафедрі в учбових корпусах НТУ «ХПІ".
3. Знайдіть на сайті кафедри освітньо-професійну програму вашої спеціальності «Охорона праці» за якою Ви навчаєтесь (рівень «Бакалавр»).
4. Випишіть у зошит правила безпеки та гігієни праці для студентів при навчанні в університеті та проживанні в гуртожитку

Контрольні запитання

1. Які дисципліни спеціальної підготовки ви будете вивчати на другому, третьому, четвертому курсі?

2.Які правила безпеки має дотримуватися студент при проживанні у гуртожитку НТУ «ХПІ»?

3. Які обов'язки покладаються на інженера з охорони праці на підприємстві?

4. Чим займаються професори та доценти кафедр в університеті?

5. Чи є на кафедрі інженери та чим вони займаються?

6. Які організаційні заходи із студентами відбуваються на кафедрі?

7. Яку щорічну міжнародну конференцію проводить кафедра вже багато років та у якої приймають участь студенти, що навчаються на спеціальності «Цивільна безпека»?

Список джерел інформації

1. Основи охорони праці: Навчальний посібник: \ За ред. В. В. Березуцького – Харків : Факт, 2005. – 480 с.

2. В. В. Березуцький . Науково-практичний коментар до закону України «Про охорону праці» – Харків :Вид-во «Форт», 2011. – 124 с.

3. Текст лекцій із дисципліни «Вступ до спеціальності» для студентів за напрямком підготовки 6.170202 – охорона праці / В. В. Березуцький / – Х.: НТУ «ХПІ», 2014. — 205 с.

4. Закон України « Про охорону праці» – К: 2002 р. Нова редакція 2012 року.

5. Кодекс Законів про працю України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text

6. Цивільний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

7. Видання кафедри «Безпека праці та навколишнього середовища» НТУ «ХПІ» . URL: http://sites.kpi.kharkov.ua/SafetyOfLiving/Htm/metrazr-2.php

8. Сайт НТУ «ХПІ» https://www.kpi.kharkov.ua/

9. Сайт Науково-технічної бібліотеки НТУ «ХПІ». URL: http://library.kpi.kharkov.ua/

10. Сайт Музею НТУ «ХПІ». URL: http://web.kpi.kharkov.ua/museum/

11. Сайт кафедри «Безпека праці та навколишнього середовища НТУ «ХПІ». URL: http://web.kpi.kharkov.ua/safetyofliving/uk/golovna/

Зміст

Вступ..... …… ….3
Практичне заняття 1. Знайомство із роботою відділу охорони праці... 5
Практичне заняття 2.Знайомство із історію НТУ «ХПІ».
Відвідування музею НТУ “ХПІ”..... 16
Практичне заняття 3. Знайомство із роботою науково-технічної
бібліотеки НТУ «ХПІ». 19
Практичне заняття 4. Знайомство із роботою кафедри «Безпека
праці та навколишнього середовища» НТУ «ХПІ». 28
Список джерел інформації..... 35

Для нотаток

Для нотаток

Методичні вказівки до виконання практичних робіт з курсу

«Вступ до спеціальності. Ознайомча практика»
для студентів першого (бакалаврського) рівня навчання
спеціальності 263 «Цивільна безпека», освітня програма
263-01 «Охорона праці»
денної і заочної форми навчання

Укладачі: БЕРЕЗУЦЬКИЙ Вячеслав Володимирович
ІЛЬЇНСЬКА Ольга Ігорівна

Відповідальний за випуск проф. *Березуцький В. В.*

Роботу до видання рекомендувала доц. *Макаренко В.В.*

Редактор

План 2022 р., поз. 257.

Підп. до друку 26.10.2022.
Гарнітура Times New Roman.

Видавничий центр НТУ «ХПІ».
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 5478 від 21.08.2017 р.
61002, Харків, вул. Кирпичова, 2

Самостійне електронне видання